

X.

A szegedi kolostor — mint a megszállás körülményeihez képest jól adminisztrált szervezet, s messze környéken az egyetlen katolikus központ — egyúttal aziluma is az innen-onnan elüldözött katolikusoknak. Falai között sokszor keresnek oltalmat a reformátorok, törökök elől futó szerzetesek. Már 1514-ben ide kergeti a felkelt paraszthad a csanádi káptalant minden ingóságával, többek között Szt. Gellért ereklyéivel. 1556-ban a feldúlt gyulai rendházból menekülnek ide néhányan, magukkal hozva értéktárgyaikat; az 1644-es évben a pestisjárvány és I. Rákóczi György úzi ide a provincia egész papságát a tartományfőnökkel együtt. A városba érkező nyugati kereskedők is szívesen húzták meg magukat a zárda oltalmában. 1640-től különösen megélnékül az „idegenforgalom” — búcsújáró helyé válik az itteni nevezetes Mária-kép jóvoltából. A város legbiztosabb pontja volt, a fontos oklevelek egy részét is itt őrizték. A menekülők kincsei között előkelő helyet foglalt el a könyv, mely a vendég távozása után gyakran visszamaradt. Így került ide például az egyik legértékesebb kötet, az 1454-es Jenei-féle kódex, 1556-ban a gyulai ház menekülő tagjainak poggyászában. A mai napig ez az egyetlen könyvünk a Mohács előtti Békés területéről. Hasonlóképpen vetődtek ide kötetek Szalárd, Jenő, Veszprém, Kassa, Nagyszombat, Temesvár, Szenárd, Szolnok, Szécsény, Pécs, Pápa, Csanád, Fülek, Monor, Nagyvárad, Gyöngyös monostoraiból.

Az emberfelettivé súlyosbodott feltételek a rendtartomány legkiválóbb erőinek összpontosítását követelték, s ennek köszönhető, hogy a létért való küzdelem időszakában is mutatkozik nyoma a szellemi életnek. 1542—44-ben itt működik és gyűjti adatait a provincia egyik történetírója, Cserőgyi Benedek, kinek anyagát Szegedi Ferenc (†1559) veszi át. Később itt írja

vallásos elmélkedéseit Szegedi Ferenc János, aki 1647-ben Szegeden kezdte szerzetesi életét, 1669-ben itt lett házfőnök. Itt halt meg 1680-ban Baróti Miklós. Itt élt a XVIII. század végén a ferencesek kitűnő írója, Kiss István, s talán itt írta Jeruzsálemi utazását is. Mindvégig nevelték a városból felvett újoncokat, s egy időben (1663) középiskolát is tartottak fenn; az 1663—1681-es években teológiatanára is van a kolostornak. Magasabb képzésre azonban általában nincs lehetőség. Aki többre vágyik, rendszerint Gyöngyöstre megy, ilyen azonban természetesen kevés akad, s elenyésző azoknak a szegedieknek a száma, akik a XVII. században egyetemi tanulmányokat folytatnak.

A felszabadulás után a kolostor élte abszolút mértékkel mérve emelkedő irányzatot mutat, relative azonban hanyatlásnak indul. A taglétszám növekszik, 1699-től szerzetesi iskolát is tartanak fenn, ahol bölcsészetet, etikát tanítanak. A másfél száz éve elmeneült egyházi és világi hatóságok azonban lassacskán visszatérnek, s a frissen szerzett területen nagy ambícióval látnak hozzá helyzetük restaurálásához. A szegedi ferencesek kiváltságos helyzete egy csapásra megszűnik. A számszerű gyarapodás egy ideig még jellemző, de a piaristák megtelepedésével végleg háttérbe szorulnak. Mikor azután a XIX. században az egyház művelődési privilégiuma visszavonhatatlanul a múlté lesz, és a város kulturális életében megjelennek, majd túlsúlyra jutnak a világi elemek, az alsóvárosi szerzetesek ilyen irányú tevékenysége élő hatóerőből becses történelmi emlékké válik.

A török megszállást követő másfél évszázadból nem maradt ránk több emlék Szeged művelődésügyére vonatkozólag, mint ennek a zárdának a léte s tevékenységének néhány mozzanata.

K. P.